

semmitől sem kell tartania, s a legkevésbé önmagától?” Oly kérdés, mely a kérdezőt is magával sodorhatja az elgondolhatatlanba, a közölhetetlenbe. Ilyenképp – Emil Cioran szavait parafrázálván – jó volna hallani, hogy vajon a virágok mit mondanak az elmúlásról.

POZSVAI Györgyi

A MÍTOSZOKTÓL A BABONÁS HIEDELMEKIG

Jurij Dmitrijev: *13 fekete macska*. Móra–Kárpáti–Madách, Budapest–Ungvár–Pozsony, 1990

A népszerű orosz kutató, Jurij Dmitrijev a *13 fekete macska* című könyvében az állatokkal kapcsolatos hiedelmeket és babonákat veszi számba, és igyekszik tudományos hitelű magyarázatot adni a velük kapcsolatban felmerülő számtalan miéртre. Az első két részben a babonák születéséről ír, és arról, mi az oka, hogy számos, az ősidőkben gyökerező hiedelem ma is szívesen él a köztudatban.

Dmitrijev a mítoszok keletkezésének korába tér vissza tanulmánya elején. Az ősember a reális világban élt, amelyet nyilván szeretett volna megismerni, és igyekezett magyarázatot adni magának a vélt vagy valóságos jelenségekre. Sok nép mitológiájában a Föld és a mindenség teremtését állatoknak tulajdonítják, melyek egyben az emberiség ősszüllöttjeként, jótevőjeként, védelmezőjeként lépnek fel. Ezeknek az állatoknak (totemállat) a tisztelete nemcsak a megőlés vagy fogságba ejtés tilalmát jelentette, hanem az állat védelmére is kiterjedt. Számos törzs azt hitte, hogy a totem meg tudja védeni a legkülönfélébb kellemetlenségektől, ezért halcsontot, madártollat, farkas szőrét, róka lábát stb. mint talizmánt hordták magukkal, és erősen hitték, hogy megsegíti őket a bajban. A sziklarajzok segítségével pedig az őskori vadászat szerint új életre kel az elejtett zsákmány, így aztán sohasem néptelenednek el a vadászterületek.

A samanizmus vagy sámánhit, mely világszerte széles körben elterjedt, a szellemekkel való kapcsolatteremtésen alapult. Az érzékeny idegzetű emberek, gyakran hisztériára hajlamosak, hittek abban, hogy révületbe esve beszélgethetnek a szellemekkel. Különleges fejdísz, öltözék és a dob segítségével végezték az említett műveletet, leginkább az orvoslás volt a céljuk.

Dmitrijev rámutat, hogy a lélekvándorlásba vetett hit nemcsak a fejletlen népek sajátossága volt, hanem a fejlett ókori civilizációkat (egyiptomi, babilóniai, görög) is jellemezte. Az egyiptomiak szerint a halott lelke mindig egy újszüllött állat testébe költözik, s háromezer éven át vándorol egyik állatból a másikba, majd visszatelepül az emberbe.

A hiedelmek a gyógyító mágiában és a szerelmi varázslásban egyaránt szerepet kaptak, de megtalálhatók a természetmágiában is. Számtalan előjel ismeretes, aminek alapján a nép a várható időjárásra következtetett.

A fekete színhez is igen sok babona és hiedelem fűződik. Mivel a fehér állatok kiváltságokat élveztek, minden, ami ennek ellenkezője (tehát fekete) volt, az rossz. Már az ősember félt az éjszakától, azaz a sötétől, mert eltűntek előle a környező világ jól ismert formái. Valószínűleg innen származik az idegenkedés a fekete színtől. A fekete szín majdnem minden népnél a halál, a gyász szimbóluma. A fekete holló például a szerencsétlenség hírnöke; ha a gulyát fekete tehén vezet, borús, esős idő lesz stb.

Számos hiedelmünk még a vallások megjelenése előtti időkből származik. A könyv második része azt fontolgatja, mivel magyarázható, hogy némelyik babonás hiedelem minden józan megfontolás ellenére ma is él. A vallások megjelenésével a babonák, jósejelek, hiedelmek nem tűntek el, hanem még szélesebb körben terjedtek, erről a varázslók és papok népes serege gondoskodott.

A hajdani görögök és rómaiak gondosan megfigyeltek minden jelet és igyekeztek azt értelmezni. (Pl. cicamosdást váratlan vendég követi; ha a bal szemünk viszket, sírni fogunk; ha a jobb tenyerünk viszket, pénz áll a házhoz stb.) Gyakran előfordult azonban, hogy a jelet nem követte a hozzáfűzött hiedelem, de ezt az emberek nem jegyezték meg, csak azt, ha egyszer pl. a cicamosdást váratlan vendég követte. A könyv számos állattal kapcsolatos hiedelmet, babonát sorol fel a világ legkülönbözőbb részein élő népeknél. A pók, a varangyos béka, a pinty, a kakukk, a fecske, a tyúk, a kakas, a bagoly, a bőregér és a macska a leggyakrabban előforduló szereplője a babonáknak.

A tanulmány harmadik részében az állatokkal és növényekkel kapcsolatos helytálló és hamis időjóslatokról szól a szerző. A valódi népi időjóslatok sokszori ismétlődése, alapos megfigyelések alapján bizonyultak igazaknak. Nem egy közülük évszázados megfigyelések eredménye, és a modern tudomány is elfogadta. Mivel a növények érzékenyen reagálnak a levegő páratartalmának növekedésére, ezért ennek megfelelően viselkednek. Az állatoknál ugyanez a helyzet, pl. egyes rovaroknak a nedves levegőtől megduzzad a szárnyuk, és nem tudnak röpködni. Dmitrijev tehát mindent tudományosan is megmagyaráz, és könyve végén arra a megállapításra jut, hogy az állati szervezet mintájára nemcsak szuperérzékeny barométerek, hanem talán földrengésjelző készülékek is konstruálhatók. Egyes állatok (kb. 70 állatfaj) megérik a katasztrófa közeledtét, és vagy idejében elhagyják a veszélyes területet, vagy szokatlan nyugtalansággal reagálnak rá. A tudomány ma nem kevesebb mint 500 időjárásjelző növényt és körülbelül 1000 hasonló állatot ismer.

Dmitrijev könyve gazdag anyagával és összehasonlító módszerével a maga nemében egyedülálló mű és szórakoztató olvasmány is a babonákat, hiedelmeket kedvelőknek.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

S Z Í N H Á Z

SZÍNHÁZI NAPLÓ

Briliáns – Nő a dobozok között: emlékezetes kép egy nem éppen emlékezetes előadásból, Tolnai Ottó *Briliáns* című monodrámájából, amelyet Ábrahám Irén játszott el még 1985-ben, s újított fel most a színház műsorgondjainak enyhítése érdekében. Szépgesztus. Önzetlen, főleg mert a hat évvel ezelőtti bemutató sem aratott osztatlan sikert. Ábrahám tudta, hogy nem pályája sikerszerepét vette elő. Nem ő volt önmaga számára fontos, hanem a színház. Színésznői hőstett. Bravó, Irén!

Az előadás mégsem tekinthető pusztá felújításnak, noha lényeges különbség nincs a 85-ös és a mostani megjelenítés között. Nem is lehet. Sietni kellett menteni a műsort: idő sem volt újrendezni a magára maradt nő életének színpadi történetét. De nem is